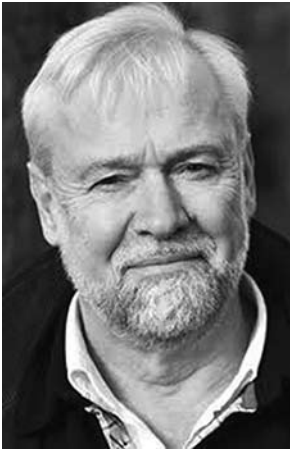

Att pröva sig mot tingen

JONAS FRYKMAN har forskat om kultur, klass, ålder och identitet i det svenska folkhemmet. Han har också studerat minneskultur och vardagsliv i dagens Kroatien. För närvarande driver han undersökningar om hälsa, sjukdom och sjukskrivning i Norden. Från att ha blivit emeritus i etnologi vid Lunds universitet 2009 arbetar han nu som professor II vid Agerforskning i Kristiansand i Norge.

billy Ehn har avverkat femtiosex maratonlopp. Elva av dem har vi sprungit tillsammans. Ja, tillsammans är inte rätt ord – han först och jag halvtimmen långsammare. Sista tävlingen var Vindelälvsloppet i början av 1990-talet. För att besegra tröttheten på sista tunga milen, knäppte han loss en säkerhetsnål från nummerlappen och stack sig i låret. Total hängivenhet var förklaringen till hans framgångar.

Den brittiske litteraturvetaren Terry Eagleton suckar lite uppgivet i *After Theory* (2003) när han beskriver hur testuggandet verkar ha tagit över bland kulturvetarna. Var är förtjusningen över det reella, saker som kroppens villkor och vardagslivets realiteter undrar han. Det var ju områden som en gång inspirerade t.ex. forskarna från Birminghamskolan när de gav sig ut bland vanligt folk! Det finns ett återkommande stråk i kulturforskningen, menar han, som handlar om livet bland människor av kött och blod om den kroppsliga utsattheten. De löper alltid risken att dunsta bort i seminarielokalerna. Hade vi haft annorlunda kroppar hade också vår kultur och vår moral också varit annorlunda. Det låter som en repetition på den gamla motsättningen mellan fältarbetare och kammarlärda. Men vad han vill väcka opinion för är också att när vi samlar in våra data är också kroppen ett av våra viktigaste undersökningsinstrument. Kanske var det mer än sina egna gränser som den uthållige maratonlöparen ville testa med hjälp av en säkerhetsnål: ”Det som är botten i mig är botten också i andra.”

Faktiskt är det just utgångspunkten i det självupplevda, som har blivit ett kännetecken för mycket av den etnografi som Billy Ehn publicerat. Inte för att skildra ett subjekts uppgång och fall, utan just för att visa hur individen är fysiskt indragen i en omgivande kontext, känslomässigt likaväl som intellektuellt. Och att forskaren måste vara öppen med sina egna upplevelser. Han

liksom dem han studerar undersöker gränser, öppningar, möjligheter. Tydligast beskrivs detta i ett litterärt arbete som handlar om en person som hamnat i en personlig kris. Boken *Stenmuren* från 2003, handlar därför om hur nära kropp och föremål blir sammanvävda och hur det går att stånga sig fri. Att bygga en stenmur blir del i en själslig läkeprocess där tingen blir förmer än projektioner av någons tankar eller intentioner – de svarar tillbaka, pockar och utmanar. Huvudpersonen Georg har råkat in i en uppsplitande konflikt på arbetet. Från att ha varit ett lysande centrum förlorar han fotfästet och väcks till insikten om att framgången bara var ett utanverk. Som många andra som hamnat i kylskåpet drar han sig undan till hemmet, till den fredade zonen. Boken handlar så om den långsamma resan tillbaka och den betydelse som det påtagliga spelar. Genom att bygga en mur tränar Georg sin skicklighet och viljestyrka och triumferar liksom han misslyckas, men utmanas till nya insikter av stenens hårdhet och förmåga att just bara vara sig själv. ”Stenmuren riktade Georgs uppmärksamhet mot något utanför honom själv. Muren var därför ett både inre och yttre objekt... Stenar är liksom ord opersonliga, men genom användningen av dem blev de en del av honom. Han hade svårt att inte uppslukas av sina egna tankar och känslor, att vara lika intresserad av andras verklighet som av sin egen. Samtidigt fanns en längtan efter att slippa självmedvetandets fångelse. Genom att lyfta tunga stenar uppnådde han självförglömmelse” (ibid. 31). Här har Billy Ehn med författarens frihet givit en övertygande skildring av det relationella: hur den personliga oförmågan gick att övervinna genom att fysiskt tillgodogöra sig stenens inneboende styrka.

För att alls upptäcka sin förmåga hjälper det att kroppen får pröva sig mot något. Den legendariske läraren på Journalisthögskolan, Bengt Nerman (1997) har berättat om vad tingen undan för undan bidrar med i konsten att både upptäcka och att överskrida. Som son till politikern och publicisten Thure Nerman, var han född in i en värld av ideologier och förmaningar om hur man skulle leva rätt – ord, ord, ord. Hemmet var genuint borgerligt med stadsvåning och tjänstefolk samt sommarställe i Stockholms skärgård. Pappa Ture slöt helhjärtat upp bakom kommunismens tankar om egendomslösheten, partiets ledande roll, Stalins ofelbarhet och proletarietets befrielse. Kanske var det motsägelsefullhet i detta liv, eller helt enkelt moraliserandets ständiga närvaro i vardagen som fick honom att bryta samman. Trettiofyra år gammal föll han, bildligt talat ner i avgrunden: ”Jag fick släppa taget i allt jag hade för händer och börja från början. Eller rättare: världen öppnade sig för mig och jag föll.”

Skyddslös och uppgiven tog han båten ut till Blidö, där familjen hade sitt omskrivna sommarställe. Här på platsen där han upplevt den barfota friheten men inte de många kraven sökte han det enkla, kontakten med en direkt, sinnlig verklighet. På ön bodde en fiskare och allt i allo som nu höll på med reparationer av båt-bryggan. Sönderskruvad av isen behövde stenkistorna lagas. Det innebar att byta ut de kraftiga men murkna stockarna, hugga knutar till nya, föra ner dem i vattnet och så fylla kistorna med sten igen. Det var ett tidsödande, hårt och krävande slit. Tveksamt och passivt till en början men efterhand med allt större engagemang deltog Bengt Nerman i sågandet, huggandet, bärandet. Och fick genom händerna och samtalen runt det påtagliga

igen grepp om en verklighet som var konkret. Vissheten om vem han var blev kroppslig. Här handlade det inte om att veta utan förtröstan i att kunna. Det var alltså inte frågan om att "lyssna till kroppen" – utan mer till tingen. Här mötte handen stenen och ur de många greppen växte en kroppslig medvetenhet som endast långt efteråt lät sig verbaliseras och så småningom beskrivas. Erfarenheten kom före begreppen.

Att bedriva etnografi är ofta att experimentera med sig själv i olika miljöer. Att utsätta sig för de villkor och begränsningar som andra människor lever under. Sätillvida har etnologin genom sin praktik en viktig tradition av att hålla kontakt med det område som Terry Eagleton såg som på väg att spolas bort i postmodernismens ordsvall. Dessutom undrar jag om han har rätt. Allt fler forskare anknuter idag till fenomenologen Maurice Merleau-Ponty (1962) och hans metod av "lateral displacement" – förmågan att fysiskt ta sin utgångspunkt i någon annans position och erfarenhet; här forskas intensivt om kropp och kultur också inom många postriktningar. Jag fördrar också de termer som antropologen Michael Jackson (1996) använt för strategin att använda sig själv som redskap. Den vittnar nämligen om kontinuiteten i det etnografiska arbetet. Att följa med in i en annans värld kallar han "thinking with one's feet." Och det ligger väl närmare vad Billy Ehn gjort i sina många besök i andras vardagar. Men bragden att fullfölja femtiosex maratonlopp vittnar också om något mer, om längtan efter att pröva autenticiteten i orden, att nöta tankarna mot asfalten på en krävande löptur. I det avseendet lämnar han inte bara mig utan de flesta av oss långt bakom sig när det gäller att experimentera med etnografien.

REFERENSER

- Eagleton, Terry, 2003. *After Theory*. New York: Basic Books.
- Ehn, Billy, 2003. *Stenmuren: Redskap i krisarbete*. Stockholm: Carlssons.
- Jackson, Michael, 1996. "Introduction: phenomenology, radical empiricism, and anthropological critique", in Jackson, Michael (ed.), *Things as they are: New Directions in Phenomenological Anthropology*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Merleau-Ponty, Maurice, 1962. *Phenomenology of Perception: An Introduction*. Cambridge: Routledge.
- Nerman, Bengt, 1997. *Den offentliga lögnen*. Stockholm: Atlas.

SUMMARY

Learning from Objects

The classical attitude in fieldwork of "being there" is to expose oneself to the conditions that the group under study are experiencing. The word "intersubjectivity" often is used to cover this way of doing research. But "subjectivity" in itself is running the risk of focusing on mental more than bodily processes, on words more than emotions and on interpretations more than insights. Even the phrase from Hannah Arendt of "visiting imagination" or the "lateral displacement" of Merleau-Ponty could point in such a direction. I have been using texts from two scholars: one by Billy Ehn when he is engaged in building a wall of stone by his house, and one by Bengt Nerman who similarly has described the physical encounter with stone and wood to discuss a more elaborate approach.

Both texts in a marvelously detailed way inform the reader about what is to be learned from struggling with stone; how bodily insights beyond words are gained and how material culture reveals its nature of being so much more than scene, milieu, projections or representations. Fortitude from the stones are evoking a resonance and thus revealing the relational character between body and material culture. The work of the researcher of course is to transform such information into written ethnography.